

Katarzyna Sobolewska

Uniwersytet w Siedlcach

ORCID: 0009-0004-1776-2228

katarzyna.sobolewska@uws.edu.pl

JEL Classification: D140

## ZACHOWANIA FINANSOWE OSÓB REPREZENTUJĄCYCH POKOLENIE Z W POLSCE

### FINANCIAL BEHAVIOR OF GENERATION Z IN POLAND

<https://doi.org/10.34739/maj.2025.03.05>

**Streszczenie:** Artykuł podejmuje tematykę finansów osobistych, koncentrując się na zachowaniach finansowych pokolenia generacji Z, wchodzącej w okres aktywności ekonomicznej w Polsce. Autorka definiuje finanse jako system procesów związanych z gromadzeniem i wydatkowaniem środków pieniężnych w różnych segmentach gospodarki. W szczególności podkreślono znaczenie finansów osobistych jako obszaru istotnego dla jednostek i gospodarstw domowych. Zachowania finansowe są rozumiane jako działania jednostek związane z zarządzaniem finansami, obejmujące m.in. oszczędzanie, inwestowanie, wydatkowanie, zadłużanie się i planowanie finansowe. Ich kształt determinowany jest przez czynniki psychologiczne, społeczne, kulturowe oraz ekonomiczne. W artykule przytoczono definicje pojęcia z literatury przedmiotu, podkreślając jego interdyscyplinarny charakter i znaczenie dla współczesnych badań naukowych. Autorka wskazuje na zmiany paradygmatów finansowych wywołane przez globalizację, postęp technologiczny oraz dynamiczne zmiany społeczno-gospodarcze, które w szczególności wpływają na młode pokolenia. Pokolenie Z, wchodząc na rynek pracy musi stawić czoła nowym wyzwaniom, takim jak wysoka inflacja, niepewność zatrudnienia i utrudniony dostęp do kredytów, co wymaga od nich rozwiniętych kompetencji finansowych. Celem artykułu jest zidentyfikowanie i analiza postaw finansowych oraz poziomu wiedzy ekonomicznej wśród przedstawicieli polskiego pokolenia Z. Szczególna uwaga poświęcona zostaje wpływowi edukacji ekonomicznej na decyzje finansowe, praktykom oszczędzania, inwestowania oraz problematyce zadłużenia. Artykuł opiera się na krytycznej analizie literatury oraz danych pochodzących z raportów dotyczących wybranych aspektów zachowań finansowych.

**Słowa kluczowe:** finanse osobiste, zachowania finansowe, pokolenie Z

**Abstract:** The article addresses the subject of personal finances, focusing on the financial behaviors of Generation Z – a generation entering the period of economic activity, in Poland. The author defines finances as a system of processes related to the accumulation and expenditure of funds in various segments of the economy. In particular, the importance of personal finances is emphasized as an area important for individuals and households. Financial behaviors are understood as the actions of individuals related to financial management, including, among others, saving, investing, spending, indebtedness and financial planning. Their shape is determined by psychological, social, cultural and economic factors. The article cites definitions of the concept from the literature on the subject, emphasizing its interdisciplinary nature and importance for contemporary scientific research. The author points to changes in financial paradigms caused by globalization, technological progress and dynamic socio-economic changes, which have a particular impact on young generations. Generation Z, entering the labor market, must face new challenges, such as high inflation, job uncertainty and difficult access to credit, which requires them to have developed financial competences. The aim of the article is to identify and analyze financial attitudes and the level of economic knowledge among Polish Generation Z representatives. Particular attention is paid to the impact of economic education on financial decisions, saving practices, investing and the issue of debt. The article is based on a critical analysis of literature and data from reports on selected aspects of financial behavior.

**Keywords:** personal finance, financial behavior, generation Z

## Wprowadzenie

Pokolenie Z stanowi szczególnie interesujący przedmiot badań z uwagi na swoją unikalną pozycję społeczną i kulturową – dorastało ono w warunkach intensywnego rozwoju technologii cyfrowych, globalizacji oraz zmiennych uwarunkowań ekonomicznych. Dostępne badania naukowe koncentrują się na takich obszarach, jak wartości, zachowania konsumpcyjne, aktywność zawodowa, postawy wobec edukacji, technologii, zdrowia psychicznego oraz zaangażowania społecznego. W polskim kontekście badawczym coraz więcej uwagi poświęca się także aspektom finansowym życia młodych dorosłych – w tym podejściu do oszczędzania, inwestowania, a także problematyce zadłużenia. Choć literatura na ten temat wciąż się rozwija, dostępne analizy dostarczają cennych wniosków dotyczących funkcjonowania tej grupy w dynamicznie zmieniającej się rzeczywistości społeczno-ekonomicznej.

Badanie zachowań finansowych ma istotne znaczenie naukowe, praktyczne i społeczne, zarówno w kontekście mikroekonomicznym (jednostki, gospodarstwa domowe), jak i makroekonomicznym (system finansowy, polityka publiczna). Celem artykułu jest przedstawienie problematyki badawczej odwołującej się do zachowań finansowych osób, należących do pokolenia Z, wychowujących się w Polsce. Artykuł ma na celu przegląd badań naukowych odnoszących się do tematyki zachowań w kontekście zarządzania zasobami finansowymi przez osoby młode, wkraczające na rynek pracy, a także krytyczny przegląd literatury przedmiotu. Podjęta zostanie próba zdefiniowania, czy prowadzone dotychczas badania są wystarczające i czy dostarczają kompletnej wiedzy na temat decyzji finansowych, jaka jest kondycja wiedzy i umiejętności zarządzania finansami domowymi młodych dorosłych, czym kierują się na co dzień w kontekście depozytów i zobowiązań, i czy ich podejście do finansów wyznacza nowy kierunek w konstruowaniu instrumentów finansowych, zabezpieczenia emerytalnego i kształtowania się rynku pracy. Przedmiotowe rozważania naukowe wymagają zdefiniowania kluczowych pojęć. W publikacji zostaną zatem przedstawione przyjęte w literaturze definicje finansów i zachowań finansowych. Przywołane zostaną również założenia odnośnie poszczególnych pokoleń i ich cech charakterystycznych. Przedstawiony zostanie nurt, w jaki wpisują się badania nad zachowaniami finansowymi i czemu one służą.

W polskiej literaturze naukowej finanse są definiowane jako system zjawisk i procesów związanych z gromadzeniem, podziałem oraz wydatkowaniem środków pieniężnych w gospodarce. Ujęcie to obejmuje zarówno aspekty instytucjonalne, jak i funkcjonalne, odnosząc się do finansów publicznych, prywatnych, przedsiębiorstw oraz gospodarstw domowych. W ujęciu systemowym finanse można podzielić na: finanse publiczne (dotyczące państwa i sektora publicznego), finanse prywatne (obejmujące gospodarstwa domowe i osoby fizyczne), finanse przedsiębiorstw (związane z zarządzaniem kapitałem w jednostkach gospodarczych), rynek finansowy (jako mechanizm alokacji środków finansowych między podmiotami). „Finanse są nauką o procesach związanych z przepływem środków pieniężnych, ich pozyskiwaniem i wydatkowaniem, w kontekście zarówno mikroekonomicznym, jak i makroekonomicznym” (Dębski, 2010). W artykule zostaną poruszone kwestie finansów prywatnych, w szczególności osób reprezentujących konkretne pokolenie.

Zachowania finansowe to pojęcie szeroko omawiane w literaturze naukowej. Choć istnieje wiele definicji, ich wspólnym mianownikiem jest odniesienie do podejmowania decyzji finansowych w kontekście indywidualnym lub gospodarstw domowych, uwarunkowanych zarówno racjonalnymi kalkulacjami, jak i czynnikami psychologicznymi, społecznymi i kulturowymi. Xiao (2008) definiuje zachowania finansowe jako: „konkretne działania podejmowane przez jednostki w celu zarządzania swoimi finansami, obejmujące m.in. oszczędzanie, inwestowanie, wydatkowanie, zadłużanie się oraz planowanie finansowe”. W polskiej literaturze naukowej zachowania finansowe definiowane są jako zespół działań jednostki lub gospodarstwa domowego związanych z zarządzaniem środkami pieniężnymi, podejmowaniem decyzji finansowych oraz realizacją celów ekonomicznych w określonym kontekście społeczno-ekonomicznym. Obejmują one zarówno codzienne decyzje konsumpcyjne, jak i długoterminowe strategie oszczędzania, inwestowania czy zaciągania zobowiązań finansowych. Gąsiorowska (2008) wskazuje, że zachowania finansowe to „wszystkie formy aktywności podejmowane przez jednostkę w zakresie gromadzenia, wydawania, oszczędzania i inwestowania

pieniędzy, uwarunkowane zarówno przez czynniki psychologiczne, jak i społeczno-ekonomiczne”. Zalega (2012) definiuje je jako „zachowania jednostek i gospodarstw domowych wynikające z ich wiedzy finansowej, postaw wobec pieniędzy, a także doświadczenia życiowego i sytuacji materialnej, przejawiające się w sposobach zarządzania budżetem domowym”.

Zachowania finansowe stanowią istotny obszar badań naukowych, bo dostarczają szerokiej wiedzy na styku finansów, ekonomii behawioralnej, psychologii, socjologii oraz nauk o zarządzaniu. Problematyka ta obejmuje analizę sposobu, w jaki podmioty gospodarcze, jednostki czy gospodarstwa domowe podejmują decyzje finansowe, w tym dotyczące oszczędzania, inwestowania, konsumpcji, zadłużania się oraz planowania finansowego. Zachowania finansowe są przedmiotem badań zarówno w skali globalnej, jak i regionalnej czy lokalnej. Niniejszy artykuł wykorzystuje krytyczną analizę literatury przedmiotu oraz metodę badań raportów dotyczących wybranych zachowań finansowych.

Obszar szeroko pojętych finansów doświadczył zmian paradygmatu w ciągu ostatnich kilku dziesięcioleci. Głównymi przyczynami tych zmian są przede wszystkim postęp technologiczny, a także globalizacja i dynamika społeczno-gospodarcza. Wraz z wejściem w środowisko zawodowe młodzi ludzie muszą dostosować się do coraz szybciej zmieniającego się otoczenia gospodarczego. Z jednej strony ułatwiają im to powszechnie stosowane aplikacje bankowe i cyfrowe systemy płatności, z drugiej strony muszą się liczyć z ogromnymi obciążeniami finansowymi w postaci wysokiej inflacji, niekorzystnego dla pracownika rynku pracy i ograniczonym dostępem do kredytów hipotecznych. Połączenie tych czynników tworzy środowisko finansowe, które w dużym stopniu wymaga znajomości finansów i praktycznych umiejętności zarządzania nimi.

W 2025 r. na świecie wspólnie żyje pięć pokoleń, ale to pokolenia określane jako X, Y i Z są najczęściej przedmiotem prowadzonych badań. W artykule uwaga zostanie poświęcona pokoleniu Z jako generacji, która wchodzi w okres decyzyjności ekonomicznej i przejawia odmienne, w stosunku do wcześniejszych pokoleń, wzorce finansowe. Niniejszy artykuł ma na celu zdefiniowanie zachowań i postaw osób z pokolenia Z w zakresie wiedzy finansowej oraz tego, jak inne czynniki wpływają na procesy podejmowania przez nich decyzji finansowych. W artykule omówione zostaną najistotniejsze, z punktu widzenia autorki, aspekty zachowań finansowych, tj. wpływ edukacji ekonomicznej na decyzje finansowe, oszczędzanie, inwestowanie oraz kwestie zadłużenia osób z pokolenia Z.

## Charakterystyka pokolenia Z

Jak podaje *Encyklopedia PWN*, pokolenie, inaczej generacja to „część populacji wyróżniona ze względu na wiek (...) Pokolenia w znaczeniu socjologicznym różni nie wiek biologiczny, lecz przede wszystkim to, że grupy określane jako „starzy” i „młodzi” w widoczny sposób różnią się od siebie postawami, poglądami, uznawanymi wartościami, aspiracjami, sposobem życia itd. Chodzi przy tym mniej o różnice wynikające z odmienności trwałych ról społecznych czy też biologicznie uwarunkowanych dyspozycji psychicznych, bardziej natomiast o takie, których źródłem są odmienne doświadczenia (tzw. wspólne przeżycie pokoleniowe) i perspektywy życiowe”. Przemiany społeczne i kulturowe zachodzące na przestrzeni lat spowodowały konieczność określenia osób urodzonych w poszczególnych latach w sposób pozwalający na ich identyfikację. Dokonano tego arbitralnie, zdając sobie sprawę, że nie wszystkie osoby urodzone w konkretnych rocznikach prezentują takie same postawy swoiste dla danej generacji. Rozważając kontekst poszczególnych generacji, literatura przedmiotu podaje wiele ujęć i określeń, nadając im zróżnicowane ramy kalendarzowe. Trafnie przedstawia to Błażej Przybylski, który podejmuje się próby uporządkowania trzech etykiet pokoleniowych (Przybylski, 2023).

Termin pokolenie X przypisuje się najczęściej osobom urodzonym po roku 1965, choć niektóre źródła podają jako początkową datę rocznik 1961 lub nawet 1971. Natomiast za rocznik kończący pokolenie X najczęściej wskazuje się 1980 (rzadziej 1983). Pojęcie to w amerykańskiej literaturze przedmiotu przyjmuje etykietę m. in. Gen X, Xers, MTV Generation. W polskiej literaturze naukowej nie ma odpowiednika tego pokolenia.

Pokolenie Y, któremu celowo przypisano kolejną literę alfabetu, obejmuje osoby urodzone po roku 1980 (lub, wg sporadycznych źródeł, po 1983 czy 1985). Różnice w interpretacji granicznego roku wynikają z odmiennego definiowania roczników przynależących do poprzedniego pokolenia X. W badaniach najczęściej

spotyka się określenie, że pokolenie Y to osoby urodzone w latach 80. i 90. XX wieku, co pozwala stwierdzić, że rok 1999 jest uznawany jako data graniczna pokolenia Y. Ta generacja w literaturze określana jest jako Millenials lub Milenijni, Generation We, Gen Y (Kwiatkowski, 2019). W Polsce popularnym określeniem osób o zbliżonym przedziale wiekowym było pokolenie JP 2.

Pokoleniu Z w literaturze naukowej w przeważającej części przypisuje się początkowy rocznik 2000 (aczkolwiek niektóre źródła podają rok 1995 lub ogólnie osoby urodzone w latach 90.). Bardziej skomplikowane okazuje się określenie rocznika kończącego Pokolenie Z. Wynika to z tego, że większość dotychczasowych naukowych opracowań nie wskazuje na jego zakończenie, uznając, że jeszcze jest za wcześnie, aby wyłaniać nowe pokolenie w kontekście badań naukowych. Sporadycznie pojawiają się próby określenia daty granicznej na rok 2010 lub 2012, jako że pojawiają się prace badające zachowania osób urodzonych od roku 2011 lub 2013, głównie w kontekście stylu życia, diety – określając przy tym tę grupę społeczną jako pokolenie Alpha (Piepiora, Brojanowska, Vveinhardt, 2025) lub pokolenie Polarne (Twenge, 2024).

Przedstawiona klasyfikacja pozwala na wyodrębnienie swoistych cech poszczególnych pokoleń, nie tylko pod kątem socjologicznym i psychologicznym, ale i w nurcie rynku pracy, zachowań konsumenckich i rynku usług finansowych (Solarz, Waliszewski, Trzaskowska-Dmoch, 2024). Osoby z pokolenia Z to pierwsza generacyjnie grupa społeczna, która rozpoczyna studia i/lub życie zawodowe wzrastając w rzeczywistości cyfrowej, z wykorzystaniem wysokich technologii elektronicznych. Dla nich obecność w sieci jest codziennością (Grabiwoda, 2018). Nie bez powodu to pokolenie określa się też mianem pokolenia cyfrowego. Fakt powszechnego i swobodnego stosowania technologii cyfrowych może okazać się kluczowy w kontekście finansów osobistych tegoż pokolenia.

#### Analiza SWOT pokolenia Z w kontekście zachowań finansowych:

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> <li>- swobodna obsługa urządzeń elektronicznych i aplikacji cyfrowych, w tym bankowości elektronicznej;</li> <li>- bardzo dobra znajomość języka angielskiego, również terminologii specjalistycznej;</li> <li>- umiejętność szybkiego wyszukiwania informacji przy użyciu źródeł cyfrowych;</li> <li>- umiejętność korzystania z zasobów sztucznej inteligencji;</li> <li>- otwartość na nowe narzędzia obsługi instrumentów finansowych (BLIK, portfele elektroniczne, selfie akceptacja);</li> <li>- swobodne korzystanie z mediów społecznościowych.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- niski poziom wiedzy ekonomicznej;</li> <li>- niechęć do zdobywania wykształcenia;</li> <li>- brak zainteresowania podnoszeniem kwalifikacji;</li> <li>- trudności z oceną wiarygodności informacji zdobytych w sieci internetowej;</li> <li>- niski poziom socjalizacji;</li> <li>- nieumiejętność analitycznego myślenia;</li> <li>- znikome doświadczenie zawodowe;</li> <li>- małe zasoby finansowe;</li> <li>- brak umiejętności praktycznych.</li> </ul>
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> <li>- wysokie poczucie własnej wartości;</li> <li>- umiejętność godzenia życia prywatnego z zawodowym;</li> <li>- chęć generowania wysokich zysków z pracy zawodowej;</li> <li>- kreatywne myślenie nt. możliwości zarobkowania;</li> <li>- duże możliwości pracy zawodowej zagranicą;</li> <li>- umiejętność pracy zdalnej;</li> <li>- dywersyfikacja źródeł dochodów;</li> <li>- generowanie dochodów z obecności w social mediach;</li> <li>- czerpanie wiedzy ekonomicznej z mediów społecznościowych.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- wpływ mediów społecznościowych na decyzje finansowe;</li> <li>- czerpanie wiedzy ekonomicznej wyłącznie z zasobów sztucznej inteligencji;</li> <li>- wsparcie socjalne rządu, demotywujące do podejmowania wyzwań zawodowych;</li> <li>- szara strefa;</li> <li>- wzrost płacy minimalnej, który prowadzi do spłaszczenia wynagrodzeń.</li> </ul>

Źródło: opracowanie własne na podstawie Chojnacka (2024), *Pokolenie Z – perspektywa społecznego zaangażowania, w Organizacje pozarządowe i wolontariat w szkole*, Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.

Pokolenie Z ma znaczący udział w światowej populacji, więc ich nawyki dotyczące sektora finansowego wpłyną na tendencje gospodarcze na większą skalę. Skuteczne zarządzanie osobistymi finansami wpłynie na ich długoterminowy dobrobyt, a także na odporność gospodarczą.

## Edukacja ekonomiczna osób pokolenia Z

Edukacja ekonomiczna odgrywa kluczową rolę we współczesnym świecie, kształtując kompetencje młodego pokolenia do świadomego uczestnictwa w życiu gospodarczym i społeczno-kulturowym, zarówno zawodowym, jak i prywatnym (Rachwał, 2024). Narodowy Bank Polski w Strategii edukacji ekonomicznej NBP na lata 2010-2012 podawał, że „bez świadomego ekonomicznie i finansowo społeczeństwa nie jest możliwy stabilny wzrost gospodarczy. (...) Ponadto, istnieje silna korelacja między jakością edukacji ekonomicznej a rozwojem gospodarczym. Powyższe rozważanie pokazuje wręcz, że rozwój gospodarczy zależy od edukacji ekonomicznej społeczeństwa” (Noga, 2016). Powszechna edukacja ekonomiczna została wprowadzona w polskim szkolnictwie wraz z reformą programową szkół ponadgimnazjalnych, w roku szkolnym 2002/2003. Wprowadzono wówczas obowiązkowy przedmiot podstawy przedsiębiorczości. Określa się to pojęciem edukacji formalnej. Biorąc pod uwagę, że do pokolenia Z należą osoby urodzone od roku 2000 – są one beneficjentami reformy i obowiązującej w tym zakresie podstawy programowej.

Znaczenie edukacji finansowej osób pokolenia Z ma o tyle ogromne znaczenie dla gospodarek krajów, w tym Polski, że już w niedługiej przyszłości będą oni stanowić ich podporę, ale i odpowiadać za ich kondycję.

W edukacji z zakresu finansów szczególnie istotne są: dostęp do wysokiej jakości środków dydaktycznych oraz wykorzystywanie odpowiednich, najlepiej mocno aktywizujących uczniów, metod kształcenia. Środki dydaktyczne, w tym podręczniki, różnego typu materiały multimedialne, symulacje, gry edukacyjne, studia przypadków biznesowych oraz technologie informacyjno-komunikacyjne stanowią fundament procesu nauczania, umożliwiając nauczycielom przekazywanie wiedzy ekonomicznej w sposób angażujący i przystępny dla uczniów oraz efektywne kształtowanie ich umiejętności i postaw. Stosowanie, nowoczesnych i adekwatnych do założonych celów dydaktycznych oraz zakresu treści, metod nauczania w edukacji ekonomicznej odgrywa kluczową rolę w rozwijaniu u uczniów myślenia ekonomicznego, praktycznych umiejętności analitycznych zarówno danych, jak i problemów biznesowo-zarządczych oraz kształtowania w nich zdolności adaptacji do dynamicznie zmieniających się realiów gospodarczych (Rachwał, 2024).

Badanie przeprowadzone w 2024 roku wskazuje jednak, że w polskich szkołach ponadpodstawowych nadal głównymi metodami nauczania przedmiotów o charakterze ekonomicznym są wykład, prezentacja lub opowiadanie. Stosuje je 50% respondentów (Warszawski Instytut Bankowości, 2024). Ćwiczenia praktyczne, projekty czy gry dydaktyczne są wykorzystywane dużo rzadziej (odpowiednio przez 27, 21 i 11% badanych nauczycieli). Pozytywny jest fakt, że duży udział w metodach przekazywania ekonomicznej wiedzy stanowi aktywna metoda w postaci burzy mózgów lub dyskusji. Na swoich lekcjach stosuje je 43% ankietowanych.

Oprócz edukacji formalnej w podnoszeniu kompetencji, w tym finansowej, odgrywa rolę edukacja nieformalna. W Polsce w 2022 roku realizowanych było ponad 100 programów edukacji finansowej, których organizatorami były organizacje publiczne, prywatne oraz stowarzyszenia społeczeństwa obywatelskiego w postaci szkoleń, kursów, warsztatów. Inicjatywy te nie były jednak skoordynowane, w niektórych przypadkach ich cele lub zasady działania pokrywały się albo nie uwzględniały w pełnym zakresie potrzeb określonych grup docelowych. Polski rząd przyjął w 2023 r. Krajową Strategię Edukacji Finansowej dla Polski (KSEF) (OECD, 2023), ale mimo to nadal brakuje ogólnokrajowej strategii edukacji finansowej. Badania wskazują, że istnieje potrzeba różnicowania treści realizowanych projektów i dostosowywania ich do potrzeb poszczególnych grup docelowych (np. dzieci, dorosłych, studentów szkół i wydziałów ekonomicznych). Projekty z zakresu edukacji finansowej powinny opierać się na priorytetowych kwestiach związanych z finansami, takimi jak budżetowanie, oszczędzanie czy inwestycje (Suska, 2023).

W kwestii edukacji finansowej, w dobie totalnej cyfryzacji i dostępności do zasobów internetowych, nie można pominąć wpływu portali i mediów społecznościowych na podejmowane decyzje finansowe. Zgodnie z raportem Uniwersytetu SWPS *Jakie są polskie Zetki? Raport ekspercki o młodej generacji* (2023) młodzi konsumenci wykazują silne przywiązanie do kanałów cyfrowych jako źródła wiedzy, opinii oraz inspiracji zakupowych. Wskazuje się, że media społecznościowe stały się integralnym elementem w procesie podejmowania decyzji finansowych – od oszczędzania po inwestowanie czy zakupy konsumpcyjne. Badanie

przeprowadzone na Uniwersytecie Jagiellońskim (Kopera, 2022) ujawniło, że influencerzy mają istotny wpływ na sposób, w jaki młodzi konsumenci postrzegają produkty finansowe i konsumpcyjne. Szczególne znaczenie przypisuje się mikroinfluencerom, których treści są postrzegane jako bardziej autentyczne i dostosowane do rzeczywistych potrzeb odbiorców.

## Sytuacja ekonomiczna osób pokolenia Z

Badania nad statusem materialnym osób pokolenia Z w Polsce nie są jednoznaczne. Widoczna jest tu luka badawcza. Wynika ona głównie z odmiennych założeń stosowanych przez autorów badań względem analizowanych grup wiekowych. Część dostępnych opracowań odnosi się wyłącznie do grup studenckich, czyli osób od 19. do 24. roku życia. Innym razem, badaniom poddano osoby w wieku 18-35 lat, czyli osoby łączące zarówno pokolenie Z, jak i pokolenie Y, co zakłamuje prawdziwy obraz postaw i nawyków w obszarze finansów. Na potrzeby artykułu wybrano więc badania odnoszące się do osób studiujących oraz absolwentów, do ukończenia 25 roku życia, uznając tę grupę za reprezentacyjną dla całego omawianego pokolenia.

Co trzeci student nie czuje się lepszy (ani gorszy) finansowo od rówieśników – tak mówią wyniki badania *Sytuacja finansowa młodych Polaków*, Warszawski Instytut Bankowości (Portfel Studenta, Edycja VIII, 2023). W opracowaniu czytamy, że średnie miesięczne wydatki studenta w Polsce w 2023 r. wynosiły niecałe 4 tys. zł, z czego najwięcej przeznaczają na wynajem mieszkania (35 % kosztów), chesne i żywność (ok. 16% kosztów każde). Ta sytuacja może mieć wpływ na podejście młodych studiujących Polaków do wejścia na rynek pracy. O podjęciu pierwszej lub dodatkowej pracy w trakcie studiów myśli blisko 50% badanych.

Próby oceny sytuacji ekonomicznej osób młodego pokolenia przeprowadził Instytut Finansów (IF) w 2024 r. (Raport 2/2023, Perspektywy ekonomiczne młodego pokolenia), który przebadła młodzież do 26. roku życia, reprezentującą różne grupy: studentów i absolwentów uczelni wyższych, aktywnych i nieaktywnych zawodowo, poszukujący i nieposzukujący pracy, zamieszkujący miasta i wsie. Respondentami okazały się głównie osoby, które ukończyły licea ogólnokształcące i technika (ok. 86%), pracujący w pełnym wymiarze godzin (blisko 50%), studiujący (ok. 20%) lub studiujący i jednocześnie pracujący (20%).

Pokolenie Z żyje w zupełnie innych warunkach mieszkaniowych niż pokolenie X i Y. Wynika to z demografii: osoby z pokolenia Z częściej są jedynakami lub mają tylko jedno rodzeństwo, podczas gdy ich poprzednicy z pokolenia X i Y częściej wychowywali się w rodzinach wielodzietnych. Dla porównania: w 1970 r. powierzchnia mieszkania w m<sup>2</sup>/1 mieszkańca wynosiła niecałe 13 m<sup>2</sup>, podczas gdy w 2017 r. już prawie 28 m<sup>2</sup>.

W badaniu IF blisko 50% badanych zadeklarowało, że nadal mieszka z rodzicami lub dziadkami. Na pytanie, jak oceniasz swoją sytuację materialną, ponad 40% badanych odpowiedziało „dobrze”, a ok. 34% „trudno powiedzieć”. Takie odpowiedzi najczęściej wskazywały osoby z wykształceniem wyższym od licencjata wzwyż. Te same osoby oceniły też, że ich sytuacja materialna poprawiła się w ciągu ostatnich dwóch lat. Dane wskazują, że na subiektywną ocenę sytuacji materialnej wpływają bardzo obiektywne czynniki, takie jak wykształcenie, a co za nim idzie, zapewne także wysokość zarobków, które mogą być konsekwencją poziomu kwalifikacji.

Poczucie pewności ekonomicznej osób studiujących zbadano w 2023 r. na Uniwersytecie Warszawskim (Just Start vol. 2 Studiując w świecie niepewnego jutra: perspektywy, sprawczość i wizje przyszłości pokolenia Z, 2022). Wyniki wskazują, że 90% badanych uważa sytuację ekonomiczną na świecie za niestabilną i obawia się, że w najbliższym czasie mogą nadejść niespodziewanie kryzysy. To wpływa na ich podejście do pracy zawodowej, postrzegania przyszłości, również w kontekście zabezpieczenia finansowego. Wyznają zasadę Work-Life-Balance i skutecznie ją implementują. Potwierdzają to kolejne wyniki tegoż badania. Zdecydowana większość respondentów podczas szukania pracy kieruje się wysokością oferowanego wynagrodzenia (77%) i/lub wizją/misją potencjalnego pracodawcy, zgodną z ich przekonaniami i celami (70%).

W sierpniu 2024 r. stopa bezrobocia wśród młodych osób (do 25. r. ż.) wyniosła w Polsce 10,2% (Eurostat, 2024). Uwydatnia to potrzebę wdrożenia programów wsparcia, takich jak praktyki zawodowe, staże czy mentoring, które mogłyby pomóc w zdobyciu odpowiednich umiejętności i doświadczeń. Inwestowanie w rozwój kompetencji cyfrowych oraz promowanie elastycznych form zatrudnienia, takich jak praca

hybrydowa, mogłoby znacząco poprawić ich sytuację, zwiększając konkurencyjność młodzieży na rynku pracy oraz ich szanse na stabilne zatrudnienie (Ivanowa, Budzewski, Sienkiewicz, Skowrońska, 2024).

## Skłonność do oszczędzania i inwestowania

Oszczędzanie w ekonomii i finansach osobistych rozumiane jest jako powstrzymanie się od bieżącej konsumpcji w celu zachowania środków pieniężnych do wykorzystania w przyszłości. Jak podają Samuelson i Nordhaus (2012), „oszczędności to ta część dochodu, która nie została wydana na dobra i usługi konsumpcyjne. W klasycznym modelu gospodarki są one źródłem kapitału dostępnego dla inwestycji”. Wśród powszechnie dostępnych form generowania oszczędności są lokaty bankowe i rachunki oszczędnościowe, oferowane przez banki. Formami oszczędzania na zabezpieczenie emerytalne dostępnymi w Polsce są z kolei indywidualne konta emerytalne, indywidualne konta zabezpieczenie emerytalnego oraz pracownicze plany kapitałowe.

Oszczędności gospodarstw domowych w Polsce są przedmiotem niewielkiego zainteresowania badawczego. Dostępna literatura naukowa uwzględnia przegląd rozważań i obejmuje wyniki badań sprzed kilku lat, co nie może stanowić aktualnej wykładni problematyki. Co więcej, brakuje opracowań koncentrujących się na problematyce zachowań finansowych uwzględniających oszczędzanie i inwestowanie Polaków należących do pokolenia Z. Dostępne publikacje obejmujące lata 2023, 2024 i dotyczące zagadnień lokowania przez młode osoby kapitału i jego inwestowania odnoszą się do zbyt szerokich grup wiekowych (Sekścińska, 2024). Wyniki są więc niemiernodajne. Tymczasem oszczędności gospodarstw domowych stanowią ważny element rynku finansowego i gospodarki i są przedmiotem badań, nad którym warto się pochylić. Jak trafnie wskazują Żebrowska i Lizińska (2025), poszczególne pokolenia mają odmienne doświadczenia, co rzutuje na ich decyzje w wielu obszarach, również w zakresie podejmowanych decyzji finansowych. Stąd potrzeba docenienia pokolenia Z w rozważaniach badawczych pod kątem ich zachowań względem oszczędzania i inwestowania.

Ewa Wierzbicka (2018) wyróżnia dwie grupy czynników wpływających na oszczędzanie gospodarstw domowych:

- 1) zewnętrzne makroekonomiczne, takie jak tempo wzrostu PKB, w tym PKB na mieszkańca, stopa inflacji, poziom obciążeń podatkowych wynikających z realizowanej polityki fiskalnej, poziom rozwoju systemu finansowego oraz rynków i produktów finansowych, poziom realnych stóp procentowych, wynikających z realizowanej polityki monetarnej, sytuacja demograficzna itd.;
- 2) wewnętrzne, w tym takie, jak: wysokość dochodu do dyspozycji (a więc po opodatkowaniu i po odprowadzeniu składek obowiązkowych powiększonych o ewentualne świadczenia), osiągnięty dotychczasowy poziom konsumpcji, struktura gospodarstwa domowego, w tym liczba dzieci, osób uczących się itp.

Jak zauważa, stopa oszczędzania jest nieznacznie ujemna w grupie wiekowej 19-24 lat. Koreluje to z wcześniej wspomnianymi czynnikami wewnętrznymi. Osoby w tym wieku dysponują niższym dochodem i niższym poziomem konsumpcji niż osoby o 10-15 lat od nich starsze. Z drugiej jednak strony większość osób z pokolenia Z nie ma jeszcze dzieci na utrzymaniu, co powinno rzutować na większy budżet domowy do dyspozycji i możliwość jego lokowania. Tu jednak decydujące znaczenie może mieć niski poziom zaufania do instytucji bankowych oraz niska stopa zwrotu lokat czy rachunków oszczędnościowych, a także niedostateczna wiedza na temat depozytów. Pokolenie Z poza tym, wyznając częściej zasadę Work-Life-Balance, nie docenia jeszcze konieczności odkładania funduszy na emeryturę.

Badania w zakresie portfela oszczędnościowego Polaków, zwłaszcza osób z pokolenia Z, są ograniczone. Wiedzę na ten temat dostarczają nam raporty i analizy wybranych instytucji bankowych i finansowych. Z nich dowiadujemy się, że najbardziej popularną formą gromadzenia oszczędności są środki na rachunku oszczędnościowo rozliczeniowym lub gotówka – oszczędza w ten sposób 2/3 Polaków (Analizy Online, 2024). W 2010 r. depozyty bankowe (bieżące i terminowe) plus gotówka odpowiadały za 68% (910 mld zł) wszystkich oszczędności polskich gospodarstw domowych (Kłopotcka, 2018). Wówczas wysokie udziały tych form alokowania oszczędności utrzymywały się mimo niskiego oprocentowania depozytów. Brakuje jednak rzetelnych badań naukowych o aktualnej sytuacji. Nie wiemy też, jakie odniesienie stosować do grupy osób pokolenia Z.

Jedną z możliwości gromadzenia dodatkowych środków, które są dostępne również dla osób z pokolenia Z są pracownicze plany kapitałowe (PPK), wprowadzone w Polsce w 2019 r. w drodze ustawy (Ustawa o Pracowniczych Planach Kapitałowych, 2018). Celem programu jest podniesienie poziomu bezpieczeństwa finansowego obywateli i ich rodzin oraz wzrost poziomu oszczędności emerytalnych, a także wyższe świadczenia, co w efekcie ma prowadzić do dobrobytu obywateli. Udział w PPK jest dobrowolny. Wydaje się to idealne rozwiązanie dla obecnych 20-latków, bo PPK mają być programem oszczędnościowym gwarantowanym na blisko 40 lat. Najwięcej na tej formie oszczędzania mogą skorzystać właśnie odkładający jak najdłużej, gdyż zbierają znaczny kapitał własny i czas inwestycji będzie dłuższy (Koćwin, 2019). Kolejnymi wartymi uwagi produktami finansowymi, umożliwiającymi oszczędzanie mogą być indywidualne konta emerytalne (IKE) i indywidualne konta zabezpieczenia emerytalnego (IKZE), które służą do samodzielnego gromadzenia środków na przyszłość (Ustawa o indywidualnych kontach emerytalnych i indywidualnych kontach zabezpieczenia emerytalnego, 2015). Prawo do dokonywania wpłat na IKE lub IKZE przysługuje osobie fizycznej, która ukończyła 16 lat. Wydaje się to więc rozwiązanie skrojone na osoby z pokolenia Z. Rozwój rynku IKE i IKZE w Polsce jest jednak utrudniony z wielu przyczyn. Podstawową barierą rozwoju może być brak odpowiedniej wiedzy obywateli z zakresu funkcjonowania systemu emerytalnego (Leśna-Wierszołowicz, 2016) przedkładanie wydatków na bieżącą konsumpcję nad oszczędności oraz zbyt niskie dochody, które nie pozwalają na generowanie nadwyżki finansowej.

Inwestowanie to angażowanie kapitału w przedsięwzięcia gospodarcze, papiery wartościowe lub inne instrumenty finansowe w celu osiągnięcia zysku w przyszłości (Dębski, 2005). Przeważnie inwestowanie oznacza rezygnację z bieżącego wydatkowania środków na rzecz generowania dochodu w określonej przyszłości, z uwzględnieniem ryzyka i okresu zwrotu. Oczywistym przykładem inwestycji są akcje czy obligacje, zaś mniej oczywistym są lokaty bankowe czy nieruchomości. Różnica między oszczędzaniem a inwestowaniem polega na realizacji celu ochrony kapitału w przypadku oszczędzania i celu uzyskania, poprzez podjęcie ryzyka, zysku w przypadku inwestycji. A zatem niektóre instrumenty finansowe można zaliczyć zarówno do form oszczędzania, jak i inwestowania, np. lokatę bankową, certyfikaty depozytowe czy obligacje (Majewska-Bielecka, 2014). W ostatnich latach przeprowadzono szereg badań naukowych i raportów dotyczących zachowań inwestycyjnych Polaków. Analizy te dostarczają cennych informacji na temat preferencji inwestycyjnych. Badanie przeprowadzone w 2024 r. wskazuje, że najczęstszym celem inwestycyjnym Polaków jest spokój o sytuację finansową na emeryturze, ochrona przed inflacją i spokój o sytuację finansową w niedalekiej przyszłości. Inwestorzy preferują aktywa takie jak obligacje skarbowe, kruszce oraz nieruchomości. Jednakże, mimo wzrostu świadomości inwestycyjnej, wiele osób nadal unika inwestowania z powodu braku wiedzy i obaw przed ryzykiem (Morawczyński, 2024). Stosunkowo wysoko w rankingu instrumentów inwestycyjnych plasują się kryptowaluty, które stały się popularne mniej więcej od 2015 roku, a które swoją popularność zyskały dzięki mediom społecznościowym. Influencerzy na kanałach YouTube promują je jako instrumenty z bardzo wysoką stopą zwrotu i pewnym zysku. Dodatkowo, inwestycje w kryptowaluty są bardzo proste – wystarczy umiejętność obsługi konkretnej aplikacji na telefon i zasilenie portfela odpowiednią ilością środków.

Pokolenie Z w przeprowadzonych dotychczas badaniach występuje jednak w ograniczonym zakresie. Pewnej wiedzy w tym zakresie dostarczyć może Raport Izby Zarządzających Funduszami i Aktywami, z badania przeprowadzonego w roku 2023 (Badanie Polaków ze względu na sposoby zarządzania zasobami finansowymi, Raport, Izba Zarządzających Funduszami i Aktywami, 2023). Dokonano tu segmentacji grupy badawczej pod kątem wieku i można zauważyć, że w grupie generacji Z charakterystyczny jest system reguł odpowiadający za podejmowanie decyzji inwestycyjnych. W przypadku „Zetek” strategia inwestycyjna wynika z ich sytuacji życiowej i analizy sytuacji ekonomicznej, ale także z psychologicznych aspektów podejścia do pieniądza i wyznawanych wartości. Osoby pokolenia Z nie należą ani do profilu „ostrożnych tradycjonalistów” ani do profilu „rozważnych inwestorów”. Reprezentacja osób w wieku 18-34 lat w tych profilach oscyluje pomiędzy 15-16 %. Nadreprezentacja segmentu młodych ludzi występuje zaś w profilach „aspirujący inwestorzy”

i „wycofani pesymiści” – odpowiednio 42 i 30 %. Badanie to ma jednak pewne ograniczenia. Wyniki badań odnoszą się do osób do 34. roku życia, nie jest to więc grupa reprezentatywna dla pokolenia Z, bo przekracza próg wiekowy, określony dla tej generacji.

Kwestie podejścia do inwestowania osób generacji Z przedstawiono w raporcie z badań, przeprowadzonych przez Uniwersytet SWPS (Landowska, 2025). Wśród przebadanych w wieku 16-25 lat tylko mały odsetek osób (od 2 do 7%) inwestuje pieniądze otrzymane od rodziny lub samodzielnie zarobione. Przeważająca część tych osób środki te przeznacza na rozrywkę (77%) lub odkłada na bliżej lub dalszą przyszłość (odpowiednio 57 i 28%).

Powyższe koresponduje z badaniami K. Sekścińskiej (2023). Tu 53% młodych dorosłych inwestuje przede wszystkim, żeby nie doświadczyć finansowych nieprzyjemności w przyszłości, a 47% inwestuje, by doświadczyć swobody finansowej, żyć pełnią życia, spełniać marzenia, być zamożnym. To samo badanie przedstawia też strategię inwestowania osób młodych. 80% inwestorów woli szansę mniejszego zysku, ale przy mniejszym ryzyku. 85% młodych inwestujących preferuje dewizę „małymi krokami powoli do celu”. Ma to też odzwierciedlenie w dywersyfikacji ich portfela aktywów – takie podejście przyjmuje 73% badanych inwestorów. Przedmiotowe badanie pomija jednak dane odnoszące się bezpośrednio do osób do 25. roku życia. Zawyżenie wieku respondentów o 10 lat starszych zakłóca oczekiwania względem wiedzy na temat inwestowania osób pokolenia Z.

## Poziom zadłużenia pokolenia Z

Zadłużenie, zarówno w ujęciu mikro-, jak i makroekonomicznym stanowi istotny i wieloaspektowy problem badawczy. W literaturze naukowej analizowane jest z różnych perspektyw – ekonomicznej, socjologicznej, psychologicznej oraz prawnej. W kontekście finansów osobistych nadmierne zadłużenie może prowadzić do ubóstwa, wykluczenia finansowego i pogorszenia zdrowia psychicznego.

Według danych z Rejestru Dłużników BIG InfoMonitor oraz Biura Informacji Kredytowej (BIK), liczba zadłużonych gospodarstw domowych w Polsce wykazuje tendencję spadkową. W pierwszym półroczu 2024 roku odnotowano 2,60 mln zadłużonych gospodarstw, co stanowi spadek z 2,66 mln w 2023 roku i 2,68 mln w 2022 roku.

Brakuje szczegółowych rozważań naukowych na temat poziomu zadłużenia osób pokolenia Z. Jest to stosunkowo nowy obszar badawczy, który zyskuje na znaczeniu w kontekście rosnącej aktywności finansowej młodych dorosłych oraz zmian społeczno-ekonomicznych wpływających na ich decyzje konsumenckie i finansowe. Skąpe dane w obszarze zaciąganych zobowiązań dostarczają raporty i analizy instytucji finansowych, m.in. BIG Info Monitor czy Biuro Informacji Kredytowej (BIK). Jednym z najnowszych źródeł jest Raport InfoDług (2025), który pokazuje, że mniejsze problemy z finansowymi zaległościami mają młodsze grupy wiekowe. Pod koniec grudnia 2024 roku w przedziale 18-24 lata było niecałe 120 tys. niesolidnych dłużników. Ta grupa wiekowa miała też najniższy udział w ogóle przeterminowanych zaległości (1%). Z czego to może wynikać? Osoby z pokolenia Z z reguły mają niskie dochody i w związku z tym mało zobowiązań, stąd nie zalegają z ich spłatą.

Pod koniec lipca 2023 r. wartość zadłużenia osób w wieku 18-24 lata przekroczyła 1 mld zł (Raport BIG, 2023). Przyczynę takiego tempa wzrostu badacze upatrują w kryzysie gospodarczym, wysokiej inflacji, trudności w dostępie do mieszkań (kupna czy najmu). Z drugiej jednak strony, rynek pracy sprzyja młodym Polakom, którzy nie powinni mieć problemów ze znalezieniem zatrudnienia. Gdzie tkwi szkopuł? Jak wynika z baz BIG InfoMonitor i BIK, ponad połowę (51 proc.) zaległego zadłużenia osób między 18. a 24. rokiem życia stanowią zaległości pozakredytowe – to głównie nieopłacone w terminie bieżące rachunki, opłaty karne za jazdę bez biletu itp. Młodzi Polacy są sceptycznie nastawieni na zaciąganie długoletnich kredytów hipotecznych pod zakup mieszkania czy budowę domu. Na pewno wpływ na tę sytuację mają wygórowane warunki uzyskania kredytu (duży wkład własny, brak rządowego wsparcia, perspektywa długiej spłaty przy niepewnym rynku pracy). Kluczową rolę w tej zmianie odegrać może ponownie demografia, a konkretnie: dziedziczenie.

Spowolnienie wzrostu populacji, mniejsze rodziny i koncentracja własności nieruchomości w starzejącym się pokoleniu wyżu demograficznego (urodzonym w latach 1946-1964) oznaczają, że wskaźniki dziedziczenia rosną z roku na rok. Mogą i będą z tego korzystać Polacy z pokolenia Z.

## Wnioski

Badania nad zachowaniami finansowymi mają charakter interdyscyplinarny, łączą podejścia rozpoznawcze dla różnych dyscyplin naukowych, w tym ekonomii, psychologii, socjologii, nauk o zarządzaniu i jakości. Znaczenie badań nad zachowaniami finansowymi jest zarówno poznawcze, jak i praktyczne. Z jednej strony, pozwalają one lepiej zrozumieć mechanizmy podejmowania decyzji ekonomicznych w określonych warunkach i z uwzględnieniem istniejących ograniczeń. Z drugiej – mają zastosowanie w tworzeniu prawa, wdrażania systemów i kreowania polityk, służących państwu i obywatelom.

Rosnące znaczenie udziału osób pokolenia Z w kształtowaniu gospodarki oraz specyfika zachowań tej generacji sprawia, że badanie tego obszaru jest niekwestionowaną potrzebą i istotnym wyzwaniem naukowym. W tym obszarze zauważalna jest luka badawcza.

Osoby z pokolenia Z żyją w zupełnie innej rzeczywistości. Mają na to wpływ zmiany społeczne, demograficzne i technologiczne. Pokolenie Z wyposażone jest w wyjątkowe w skali wszystkich obecnie żyjących pokoleń umiejętności cyfrowe. Swoboda posługiwania się aplikacjami bankowymi i inwestycyjnymi jest znacznym wyróżnikiem tej generacji. Stąd, w świetle dokonanego przeglądu rozważań naukowych, widać wyodrębnienie się segmentu pokolenia, które na rynku usług finansowych już wymaga i będzie wymagało dalej całkowicie innego podejścia do kreowania popytu na produkty finansowe, a które jest pomijane w badaniach naukowych.

Istotna w podejściu do finansów osób z pokolenia Z jest demografia i wydłużenie lat życia. Osoby te będą pracować znacznie dłużej niż ich poprzednicy generacji Y czy X. To wpłynie na rynek pracy: konieczność wydłużenie wieku emerytalnego, zmiany w strukturze zaciągania kredytów, zakupu nieruchomości, wydłużające się okresy inwestycji, zabezpieczenia emerytalnego. Jest to niekwestionowany powód podjęcia tej problematyki badawczej pod kątem tworzenia przyszłych polityk ubezpieczeń społecznych, systemów emerytalnych czy systemów minimalizujących zjawisko ubóstwa.

Jasnym wnioskiem jest, że na kształtowanie postaw finansowych gospodarstw domowych kluczowy wpływ ma edukacja finansowa. Biorąc pod uwagę specyfikę generacji Z, istnieje potrzeba stosowania adekwatnych narzędzi stymulujących nabywanie wiedzy i umiejętności zarządzania finansami osobistymi. Na pokolenie Z duży wpływ ma postęp technologiczny i dynamiczny charakter rynku finansowego. W porównaniu z innymi pokoleniami pokolenie Z ma duże możliwości lepszego radzenia sobie z kwestiami finansowymi, choć wiąże się to z wieloma wyzwaniami. Ważny w tym zagadnieniu może być udział mediów społecznościowych. Rola, jaką pełnią twórcy cyfrowi w kontekście kształtowania wiedzy i kompetencji finansowych swoich odbiorców może stanowić cenny obszar badawczy.

Podsumowując, tematyka zachowań finansowych osób należących do pokolenia Z nie jest wystarczająco zgłębniona i wymaga przeprowadzenia przekrojowych badań empirycznych. Badanie zachowań finansowych tej grupy osób pozwoli na uzupełnienie luki poznawczej tradycyjnej ekonomii, przyczyni się do budowania stabilności gospodarki i wpłynie bezpośrednio na poprawę jakości życia obywateli.

## Bibliografia

- Chojnacka, B. (2024). Pokolenie Z – perspektywa społecznego zaangażowania, w Organizacje pozarządowe i wolontariat w szkole, Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls
- Dębski, W. (2010). Rynek finansowy i jego mechanizmy. Podstawy teorii i praktyki. Warszawa: PWN.
- Gąsiorowska, A. (2008). Psychologiczne uwarunkowania zachowań finansowych konsumentów – rola pieniędzy w życiu człowieka. W: T. Tyszka (red.), Psychologia ekonomiczna (s. 179-208). Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.

- Grabiwoda, B. (2018). E-konsumenci jutra. Pokolenie Z i technologie mobilne, Warszawa: Wydawnictwo Nieoczywiste – imprint GAM Media.
- Ivanowa, A., Budzewski, M., Sienkiewicz, Ł., Skowrońska, A. (2024). Rynek pracy, edukacja, kompetencje. Aktualne trendy i wyniki badań. Instytut Analiz Rynku Pracy, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości.
- Kłopotcka, A. (2018). Skłonność gospodarstw domowych do oszczędzania a wiedza finansowa, *Bank i Kredyt* 49(5), 461-492.
- Koćwin, J. (2019). Pracownicze Plany Kapitałowe w praktyce. Opłacalność programu — jego główne wady i zalety, *Ekonomia, Wrocław Economic Review* 25/4.
- Kopera, S., red. (2022). Media społecznościowe i ich wpływ na zachowania konsumenckie pokolenia Z. Kraków: Instytut Przedsiębiorczości, Uniwersytet Jagielloński. <https://ruj.uj.edu.pl/server/api/core/bitstreams/0aba8921-d925-44a7-b521-0e4f2e4b3370/content>
- Kwiatkowski, M. (2019). Pokolenie Y na współczesnym rynku pracy. Psychospołeczne uwarunkowania startu zawodowego. Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej.
- Landowska, A. (2024). Raport Gen Z o sobie i otaczającym ich świecie jakie są polskie zetki? Insights o generacji bez generalizacji, Projekt realizowany jest we współpracy z Uniwersytetem SWPS, Wydział Nauk Humanistycznych, School of Ideas.
- Leśna-Wierszołowicz, E. (2016). IKE i IKZE jako dobrowolne formy gromadzenia oszczędności emerytalnych, *Prace naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu* 451.
- Majewska-Bielecka, D. (2014). Inwestowanie jako element zarządzania finansami osobistymi, *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego* 802, *Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia* 65.
- Morawczyński, R. red. (2024). Polak Inwestor 2024. Raport z badania polskich inwestorów Kraków-Warszawa.
- Noga, B., Noga, M. (2016). Edukacja ekonomiczna społeczeństwa a edukacja przedsiębiorczości, *Studia i Prace WNEiZ US* 44/2, DOI: 10.18276/sip.2016.44/2-18.
- Piepiora, P., Brojanowska, A., Vveinhardt, J., (2025). Polish pupils from the Alpha generation and their lifestyle. *Journal of Education, Health and Sport*. Online. 14 April 2025. Vol. 80. DOI 10.12775/JEHS.2025.80.60014.
- Przybylski, B. (2023). Pokolenie X, Y, Z Próba uporządkowania ram czasowych i etykiet pokoleniowych, *Pedagogika Społeczna* Nr 3 (89), DOI:10.35464/1642-672X.PS.2023.3.02. Rachwał, T., Sekścińska, K., Urbaniec, M., Ślusarczyk, R., Gołębiowska, M., Leśniak, H., Miłoś, C., Ostafiński, K. (2024). Edukacja ekonomiczna w szkołach ponadpodstawowych z perspektywy nauczycieli biznesu i zarządzania. Raport z badania. Warszawa: Fundacja Warszawski Instytut Bankowości. <https://ree2024.pl/wp-content/uploads/2025/01/Raport-z-badania-2024.12-Edukacja-ekonomiczna-w-szkolach-ponadpodstawowych-z-perspektywy-nauczycieli-Biznesu-i-zarzadzania.pdf>
- Rachwał, T., Sekścińska, K., Urbaniec, M., Ślusarczyk, R., Gołębiowska, M., Leśniak, H., Miłoś, C., Ostafiński, K. (2024). Edukacja ekonomiczna w szkołach ponadpodstawowych z perspektywy nauczycieli biznesu i zarządzania. Raport z badania. Warszawa: Fundacja Warszawski Instytut Bankowości. <https://ree2024.pl/wp-content/uploads/2025/01/Raport-z-badania-2024.12-Edukacja-ekonomiczna-w-szkolach-ponadpodstawowych-z-perspektywy-nauczycieli-Biznesu-i-zarzadzania.pdf>.
- Roguska, A., Antas-Jaszczuk, A. (2020). Konsumpcjonizm wśród młodzieży akademickiej pokolenia Z, Siedlce: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego.
- Samuelson, P.A., Nordhaus, W.D. (2012). *Ekonomia*. Warszawa: Dom Wydawniczy REBIS.
- Sekścińska, K. (2024). Inwestowanie oczami młodych dorosłych - wiedza, przekonania, postawy, zachowania, Warszawa: Fundacja GPW PZU.
- Solarz, J.K., Waliszewski, K., Trzaskowska-Dmoch, A., (2024). *Pokoleniowe finanse osobiste*, edu-Libri.
- Suska, M. (2023). Edukacja finansowa w Polsce na tle rozwiązań europejskich, *Kolegium Zarządzania i Finansów, Oficyna Wydawnicza SGH, Zeszyt Naukowy nr 192/2023*.
- Świecka, B., Grzesiuk, A., Korczak, D., Wyszowska-Kaniewska, O. (2019). *Financial Literacy and Financial Education. Theory and Survey*, Walter de Gruyter GmbH, Berlin/Boston.
- Twenge, J.M. (2024). *Pokolenia*, Wydawnictwo Smak Słowa.
- Wierzbicka, E. (2018). Determinanty zwiększenia w Polsce oszczędności gospodarstw domowych, *ZN WSH Zarządzanie* 4.
- Xiao, J.J. (2008). Applying behavior theories to financial behavior. In J. J. Xiao (Ed.), *Handbook of consumer finance research* (pp. 69–81). Springer. <https://doi.org/10.1007/978-0-387-75734-66>.
- Zalega, T. (2012). *Konsumpcja w gospodarstwach domowych w Polsce – ujęcie dynamiczne*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Warszawskiego.
- Żebrowska J., Lizińska J. (2025). Zachowania oszczędnościowe i inwestycyjne pokolenia Y w Polsce – analiza empiryczna, *Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu, Akademia Zarządzania* 9(1).

### **Źródła internetowe:**

OECD (2023), Krajowa Strategia Edukacji Finansowej dla Polski, <https://www.oecd.org/daf/fin/financial-education/financial-literacy-poland.htm>.

SWPS. (2023). Jakie są polskie Zetki? Raport ekspercki o młodej generacji. Uniwersytet SWPS. <https://swps.pl/nauka-i-badania/nasze-dzialania/badania-i-wdrozenia/35313-jakie-sa-polskie-zetki-raport-eksperscki-o-mlodej-generacji>.

Raport BIG InfoMonitor, BIG Liczba: 1 mld zł zaległości młodego pokolenia, data publikacji: 2.10.2023, dostęp 23.05.2025 <https://media.big.pl/publikacje/820945/big-liczba-1-ml-d-zl-zaleglosci-mlodego-pokolenia>.

Raport InfoDług: Za kwotę zaległego zadłużenia Polaków można kupić ponad 150 tys. mieszkań, BIG InfoMonitor, data publikacji: 7.03.2025, dostęp 23.05.2025 <https://media.big.pl/publikacje/848508/raport-infodlug-za-kwote-zaleglego-zadluzenia-polakow-mozna-kupic-ponad-150-tys-mieszkan>.

Badanie Polaków ze względu na sposoby zarządzania zasobami finansowymi, Raport, Izba Zarządzających Funduszami i Aktywami, maj 2023, <https://www.izfa.pl/sites/default/files/2023-10/raport-z-badnia-polakow-pod-wzgle-dem-postaw-wo-bec-oszczedzania-i-inwestowania.pdf>.

<https://www.analizy.pl>, Polacy oszczędzają coraz mniej. Po akcje, obligacje i fundusze sięga co dziesiąty, data publikacji 27.03.2024, (dostęp 23.05.2025 r.).

Portfel Studenta, Edycja VIII, wrzesień 2023, Raport Warszawskiego Instytutu Bankowości we współpracy ze Związkiem Banków Polskich, <https://www.zbp.pl/getmedia/7a9f2db9-bc19-4106-bae2-7680c5a06d96/Raport-Portfel-Studenta-2023>.

Instytut Finansów, Raport 2/2023, Perspektywy ekonomiczne młodego pokolenia, Warszawa (dostęp 11.04.2025) [https://in-fin.gov.pl/wp-content/uploads/2023/05/Raport\\_Perspektywy-ekonomiczne-mlodego-pokolenia.pdf](https://in-fin.gov.pl/wp-content/uploads/2023/05/Raport_Perspektywy-ekonomiczne-mlodego-pokolenia.pdf)

Just Start vol. 2 Studiując w świecie niepewnego jutra: perspektywy, sprawczość i wizje przyszłości pokolenia Z, Inkubator UW, 2022, (dostęp 11.04.2025) [https://raporty.iuw.edu.pl/wp-content/uploads/2022/06/JSR00212\\_raport\\_final.pdf](https://raporty.iuw.edu.pl/wp-content/uploads/2022/06/JSR00212_raport_final.pdf)

Dane Eurostat, <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-euro-indicators/w/3-02102024-ap>.

### **Akty prawne:**

Ustawa o Pracowniczych Planach Kapitałowych, Dz. U. 2018, poz. 2215

Ustawa o indywidualnych kontach emerytalnych i indywidualnych kontach zabezpieczenie emerytalnego, Dz.U. z 2004, Nr 116, poz. 1205.